

לאורו

בעזרת ד'

גליון 17
בא, ה'תשע"ח

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

יהדות
ומדיניות

היסטוריוסופיה-הרב קוק (ג)
הרב אורי שרקי

ביאור
ל"מידות
הרא"ה"

זיכון האהבה
הרב יצחק חי זאגא

"בינו
שנות
דור דור"

וואלחין
הרב יוחנן פריד

גאולת מצרים ו"דגל ירושלים"
הרב רא"ם הכהן

פתיחה ל"ראש מילין"
שלום רחנברג

ביאור
ל"ראש
מילין"

תפקיד החסידים בישראל
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

השלום הפנימי (ב)
אלדד פרי

ביאור
ל"אורות
הקודש"

"כל-זמן שהעונה מביאה עצבון היא פסולה.
וכשהיא כשרה, מוסיפה היא
שמחה, גבורה וכבוד פנימי"

(מידות הרא"ה, ענהו ז)

גאולת מצרים ו"דגל ירושלים"

(עיון משווה)

הרב רא"ם הכהן

מרחיב הרב את בקשתו ומבהיר כי יש לפעול כדי שהתנועה הציונית תפעל **"על פי הדגל הקדוש - על פי הרוח הישראלי הכשר"**.

הרב קוק שלח את בנו הרב צבי יהודה זצ"ל למסע באירופה על מנת לשכנע את הרבנים שיתמכו בתנועת "דגל ירושלים". בפועל, לא הצליחה התנועה להתרומם. אומנם, מרן הרב ראה בשתי התנועות תנועות "המזרחי" ותנועת "דגל ירושלים" שתי תנועות שישלימו האחת את חברתה, אבל בפועל מרן הרב כותב בשנת עטר"ת (חלק ג, תקמ"ה) שהוא מעכב בלשון זו את העבודה לקידום תנועת "דגל ירושלים" ומביע דברים עמוקים-מעשיים: "מפני שהמזרחיים עוסקים בשקידה הרב כוודאי לא חזר בו מהשאיפה של תנועת "דגל ירושלים" אבל בפועל לא המשיך בניסיונות לקדם את התנועה ודווקא העצים את עבודת "המזרחי" בתוך התנועה הציונית.

העובדות והציטטות הללו מחייבים הסבר לפשרו של העניין כולו. אף ההשוואה שנרמזה בראש המאמר בין מיחסו ("האילים") של עם ישראל במצרים אל ד', לבין יחסו ("המרוחק") של הציונות אל העניין הדתי - יחד עם תנופת העשייה מוליכות אל צורך ההסברה הזה.

לעניות דעתי, הנהגתו של מרן הרב מוסכרת באיגרת של מרן הרב משנת תרס"ה לד"ר זיידל, בו הוא עונה לשאלתו האם הרב שאינו דורש שלטון על הדיעות - האם הוא מפני ההכרח או שכך היא הדרך הראויה מדין תורה? ושם בתוך דבריו הוא כותב:

"גאולת מצרים" התחילה בצעקה ובזעקת בני ישראל (שמות ב, כג). דיוק בכתובים מורה כי הזעקה לא הופנתה **אל האלקים**, ואף על פי כן האל שומע את נאקתם וזוכר את הברית, וגואלם.

גם "גאולת בני ישראל" בשיבה האחרונה לארץ ישראל, מתחילה ברובה בתנועה הציונית, והנה, הציונות - כבר בקונגרס הראשון חרתה על דגלה כי **"הציונות אין דבר אין לה עם הדת"**. לצערנו, זו הסיבה אשר בגללה היהדות שומרת התורה והמצוות וכן עולם הישיבות ברובו לא הצטרף לתנועה הציונית החילונית.

(אפשר שתיאור 'נפתולי' גאולת ישראל בדורנו - מזכיר את 'סיבוכי' יציאת מצרים)

מרן הרב זצ"ל, ראה בתנועה הציונית מרכיב חשוב בתהליך שיבת עם ישראל לארצו. הניכור מהדת חרה לו ובאיגרת בשנת תרע"ג (אגרות הראיה ב, תצז) הוא כותב לתנועת "המזרחי" כי למרות "האמון שהוא מראה תמיד להציוניות הכללית. מצד שיתופו עמה בהמחשבה הלאומית והתגשמות שאיפותיה במעשה". בכל זאת - לדעתו, הוא צריך ללחום נגד הסעיף הקובע ש"לציונות דבר אין לה עם הדת". להבנתו, רק בדרך זו תופיע עליו (ועל העשייה והמעשה) אור נשמתו הפנימית.

בשנת תרע"ח, אחרי הצהרת בלפור פונה מרן הרב קוק באיגרת לגדולי ישראל כדי שיצטרפו לתנועת "דגל ירושלים" אותה הוא מייסד.

האיגרת מודפסת באיגרות הראיה (חלק ג, תתסז) ובה

המשך המאמר בעמוד 14

הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

בין האותיות: חיריק, שורוק, חולם

(טעימת פתיחה ל"ראש מילין")

שלום רחנברג

שהתווספו לאותיות המשרתות בקריאה: **ט-טעמים**, דהיינו טעמי קריאת התורה, **נ-דהיינו** הסימנים המשלימים את ה**ניקוד**, **ת-תגים** - העיטורים או הכתרים לאותיות מסוימות, וכמובן **א-האותיות**. במיסטיקה היהודית, הפכו ארבעת סוגי הסימנים הפשוטים האלה לסמלים מסתוריים. אחת הדוגמאות היפות ביותר לסימבוליזציה זאת מצויה בספרו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל: 'ריש מילין': מכלול מדיטציות המבוססות על הסימנים הגרפיים שבמקרא. אנסה לפשט קטע קטן מאחד הכתובים שם, כדי להביאו לפני הקורא, תוך שאני מודה שיש בכך חטא לעומקו של הטקסט.

בין האידיאלים למעשים

במדיטציות על הנקודות ב"ראש מילין" דן הראי"ה קוק על שלוש נקודות: **החולם**, **השורוק** ו**החיריק**. שלוש תנועות אלו זהות מבחינה גרפית הן פשוט נקודות המלוות אותיות ו**א"ו** ומצביעות על מיקומן ביחס לסימנים האחרים. ועתה אנסה לעשות דבר, שאולי לא יעשה. אשתמש בניקוד המשולש כדי להצביע על כך, שצורת הליווי של הו"ו מסמלת את היחס שבין האידיאלים למעשים במשנתו של הראי"ה. החולם, השורוק והחיריק מייצגים שלושה שלבים של השפעה זו: **אוטופיה**, **אידיאולוגיה** ו**פוליטיקה**. אנסה לאפיין אותם, תוך שאני משלב בדברי תוך בקשת סליחה, קצת מלשונו של הראי"ה קוק.

אחד הספרים הגדולים של המיסטיקה היהודית, **ספר יצירה**, מדבר על ל"ב (32) "נתיבות פליאות חכמה". ל"ב נתיבות אלו הן 22 האותיות, ועשר הספרות, בסיס לכל טקסט ולכל חשבון. האותיות והספרות הן הברכות המבדילות בין אריסטוקרטיה לדמוקרטיה. תרבויות שונות, שכולטות בתרבותן: מצרים הקדומה וסין, השתמשו בהירוגליפים. כשהיינו ביפן, הצביע לפנינו איש המקויאה את האלף-בית המסובך שלו ושל עמים אחרים ועל השנים שלוקח ללמוד לכתוב את השפה שלהם, על כתב כזה רק אריסטוקרטיה קטנה של חכמים הייתה מסוגלת להשתלט בקלות. מונופולין הידע הפך כוח. לעומת זאת האותיות והספרות שלנו הן אכן נתיבות "דיגיטליות" של החכמה, סימנים מועטים, שכל ילד יכול ללמוד ולהרכיב אותם. וכך, חובה עצומה חבה התרבות ל"פליאות" אלו.

ל"ב נתיבות וטנת"א

מופלאות הן ל"ב הנתיבות, אולם מסתבר שהמציאות יותר מסובכת. הסימנים של המתמטיקה התרבו עד אינספור כאשר אותיות לטיניות ויווניות הפכו לסמלים. וכאשר נפתחו בפני המתמטיקאים נופים בלתי צפויים, אפילו האל"ף העברית גויסה כסמל היא הפכה לסמל של האינסוף, על גווניו. היה זה לדעתי אות כבוד לשפה המיסטית, ולספרות הקבלית כולה. אלא שהעברית קיבלה אות כבוד נוספת, ואלה היו **אותיות טנת"א**. אלו הן 4 ראשי תיבות לסימנים

למתן אותה. אמנם כן, התוצאה המתקבלת מתוך הפרגמטיזם הזה איננה אסתטית דיה. נקיי הדעת האידיאולוגיים ויפי הנפש האוטופיים בוז יבוזו לה. אל נא נבוז לחולם האוטופי של השוויון, עליו דיבר איוב בפרק המתאר את עקרונות המוסר המקראי. איוב מקלל את עצמו "אִם אֶמְאָס מְשַׁפֵּט עֲבָדַי... הֲלֹא בִבְטָן עֲשָׂנִי עֲשֹׂהוּ וַיְכַוְּנֵנוּ בְּרָחִם אֶחָד" (איוב פרק לא, יג-טו). ונעזר ככל יכולתנו בחיריק ובשורוק.

רוצה אני לסיים רשימתי זאת בפראפרזה על דברי רבי נחמן מברסלב (ליקוטי מוהר"ן, קמא ו), שקרא לנו להיזהר משתי הסכנות האורבות לאדם בחייו: המאניה והדפרסיה. לפי רבי נחמן המקרא מבטיח לנו שהקב"ה איתנו בשני המצבים: "אִם אֶסֶק שְׁמַיִם - במאניה - שָׁם אֶתָּה, וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל - בדפרסיה - הֲנֶךְ" (תהילים קלט, ח). הטיב לנסח את הנפילה רבי יהודה הנשיא, בביטוי שהפך קלאסי: 'מאיגרא רמא לבירא עמיקתא' (חגיגה דף ה ב), מגג העולם, שאין גבוה ממנו, לבור שאין ממנו עמוק. אך, אנא בואו ונשוב לשפת הטנת"א. נראה לי שלפי רבי נחמן "אֶסֶק שְׁמַיִם", המאניה המסוכנת, מתוארת על ידי אחד מאצילי טעמי המקרא, הסגול ההפוך שמעל לאותיות - הגג של הטעמים. לעומת זאת מייצג החיריק את "אֶצִּיעָה שְׂאוֹל", את הדפרסיה האיומה, הבור העמוק. אם תרצו - זו הפוליטיקה שנשארה מהאוטופיה הגבוהה. ואנו מתפללים שהקב"ה ישמור את שני צדדי חיינו, ויצילנו מחלומות השווא של האולטרה-סגול, וגם מהיאושו המסוכן של האינפרה-חיריק. ואתם, קוראי, על כל טעויותיי, סליחה.

מעל לאותיות (ל-ואוים) מתנוצץ **אורו של החולם** - האוטופיה, אותה אידיאה שניתן רק לחלום עליה אך לא ניתן לממשה במציאות. זהו מעין זרקור מתנשא, האוצר בקרבו "רצונות נאצלים ואידיאלים... אשר מעוצם רוממותם יכולים אנחנו רק לחלום אודותם", לציירם, להציגם ללא כל "התחשבות עם איזה מניעה, עם הגבלת יכולת". בשלב השני, אנו נמצאים במצבו של השורוק כאשר האידיאה יורדת ופועלת במציאות. ארשה לקרוא לה '**אידיאולוגיה**', מעין גפן (שורק !) השולחת את ענפיה למרחקים. השורוק הוא סמל ה"לכתחילה". אולם בפעל, האידיאה, שהפכה לאידיאולוגיה, חייבת עדיין להתחשב עם האכזרית שבכל המבקרות - המציאות. המציאות החברתית וגם, המציאות שבנפש האנושית - היצר הרע. כאן מופיע החיריק, המסמל כיצד האידיאה פועלת על המציאות מלמטה, תוך "**חריקת**" שיניים. אין אנו יכולים לשנות את מהלכה של המציאות ואת כיוונה הכללי. יכולים אנו רק להיטיב אותה במקצת תוך תקווה שפעולה זאת תתרום בעתיד לשינוי התהליכים. האידיאה יכולה 'לחרוק' את המציאות, כלומר לחרוץ בה חריצים, תוך שהיא נאלצת להתחשב לפעמים בשותפים פסולים. וכך, החיריק מייצג את **הפוליטיקה הפרגמטית ומסמל את ה"בדיעבד"**.

אופיים של "משפטי התורה"

נראה לי, שניתן לאפיין את משפטי התורה, ככתובים בשלוש הרמות גם יחד. דיני עבדות למשל, המוזכרים בו, הינם פעולת החיריק. אם לא ניתן לשנות את המציאות, עלינו לכלל הפחות

שלמות פנימית

"כל מה שהשלמות הפנימית יותר חסרה

כן הטבע מחפש להשתלם לצד חוץ.

רק במעמד שפלות הנפש יתעורר חשק להתהדר לפני אחרים,

בין במה שיש בו בין במה שאין בו.

ועל כן חייב האדם להגדיל את רושם השלמות הפנימית,

ודבריו בייחושו להכרת עצמו לאחרים יהיו תמיד במשקל הראוי"

תפקידם של החסידים בעם ישראל

משנה ד (חלק ג)

הרב שלמה לוי

הקשר הנשמתי של כל ישראל, שיש הרבה צינורות מקלחים זיו חיים מאחד לחבירו, ולמעלה למעלה, ישנה אחדות גמורה בצרור החיים השורשי שלהם, פועל הוא, שהעלייה האורית בוקעת היא על ידי הארתם של צדיקים בכל הנשמות כולן. בין שמרגישים אותה התוספת הרוחנית, בין שאין מרגישים אותה.

מובן הדבר, שהקישור הנפשי, שעל ידי החבה, האמון, הכבוד, והדבקות המעשית, חשק ההשתוות, והמדת ההתבסמות, פותח את הצינורות הרוחניים יותר ויותר, ומחזק את הקשר העצמי השורשי יותר."

כולו אומר כבוד

הרוחניות החיובית כבר היא מתפלשת באמה מאליה, על-פי סגלתה הפנימית, על-ידי הארת אלה היחידים, שהם שלוחי צבור, ונושאים הם בלבבם את אוצר הרוחניות המחיה של כל העם.

הם מכירים כי סגלתם העליונה היא האוצר הקבוצי של כללות האמה, והאמה מפרת בהם את המקום המכבד לנכסיה הייחודיים, ועל כן היא מכבדתם ומתיראה מהם יראת הרוממות.

יחס הכבוד וההערכה ההדדית בין החסידים העליונים לבין הענפים השונים של האומה, הוא המאפשר לאומה בכללותה להיות ניזונית מהאור האלוהי של התורה העליונה של חסידים עליונים אלו. האומה חשה בכל נימיה את החסידים, השואפים להיות טובים ומטיבים לאומה. רבינו הרמח"ל בספרו (מסילת ישרים) כותב:

"אך הכונה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו

עיסוק בלעדי בקודש

על-כן היא צריכה להעמיד חסידים גדולים, המיחדים בגדלות הדעה, המבצרים את המעמד הרוחני של כללות האמה בקרבם פנימה. הם, העליונים הללו, יודעים, שאוצר רוח האמה הוא בקרבם, על כן אינם חרדים כלל על מיעוט המבוע הרוחני של כללות האמה מפני הטרדה של העבודות המעשיות.

האומה הישראלית צריכה להעמיד אנשי קודש שיהיו עוסקים תדיר בעולם הרוחני של האידיאלים של האומה, והעיסוק שלהם יהיו המבוע הרוחני עבור האומה בכללותה. היות והאומה היא 'אורגן רוחני' חי אשר מושפע ומשפיע מזה על זה, ממילא ישפיע עיסוקם של אנשי קודש אלו לטובה על כלל האומה. הטרדה המעשית לא תהווה מכשול בפני ההתפתחות הרוחנית של האומה.

זאת - משני נימוקים. מחד, ההשפעה החזקה והמהותית של החסידים העליונים על רוח האומה פנימה, תביא את כל ענפי האומה להתפתחות רוחנית שתוכל לשתף כוחות של דביקות וקיום מצוות מתוך אהבה ושמחה. ומאידך, העבודה המעשית של ארץ ישראל - היא הברכה אשר ברכת ד' נטועה בתוכה, ולכן בכוחות המשותפים, בעשייה הרוחנית ובבנין הארץ מושפע שפע אלוקי רב לטובה ולברכה עבור כלל האומה.

הרב זצ"ל מתאר תהליך זה (אורות הקודש) :

"מההכרות הפנימיות, המתעוררות ועולות בלבם של צדיקי הדורות, נשמתם מתעלה, ואורה מתגדל, ועם גדולת אורה והתגברותו, מתגדלת היא האורה הפנימית של כל הנשמות כולן.

וגם האנושי, איננו ראוי ואיננו יכול להתקרב אל האלהים בקטנו, בכוחותיו הדלים, בהרגשותיו המהממות ומטרפות בין גלי חיי החושים הטורפים אותו.

אור האלהים של הקטנים מתקטן, ועל-ידי השפעתו החוזרת מתקטן העולם כולו ומתדלדל. לכן מאציל האדם חלק עליון מקרבו, מקרב קבוצתי, לשם התקרבותו כולו לאלהים.

הכהן החסיד העליוני, המלא חסד ודעה עליונה, הוא יודע את האלהים באמת, ועל סמך דעתו והרגשותו העליונה נסמך הוא העם כולו, בעתים שזרם החיים השלם מאחד את העם עם העליונים שבבניו.

הוא נסמך אז בחילם ומאזין את שיחם, באמונה ברורה המתבררת לו בכח כללי, בהרגשה בהירה ובהכרה כוללת המתנשאת לפעמים עד כדי פתוח של חכמה, ספרות ושריה, הוא מתחשש אל גדוליו ומתגאה בגדלם, מתברך בברכתם ומתקדש בקדשתם, ומתמלא חיל לעבודתו החמרתית, החברתית והמדינית, ומלא עז ואמץ הולך הוא את דרכו, יודע הוא ברור שאֵלֵהי אִמֵן עמו.

המודל הזה של אומה שיש בה 'קבוצה חסידית' עליונה המחייה את האידיאלים והשאיפות של האומה הישראלית התחיל כבר משנים קדמוניות הלא הוא שבט לוי 'וללו אמר תמיה ואוריך לאיש חסידך ... יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישׂראל ... בך ד' חילו ופעל ידיו תרצה'. הלוי והכהונה יועדו להיות לומדי ומלמדי התורה בישראל, הם המנגישים את התורה לעם העובדים בשדות ולשאר העם בכל רבדיו.

במסכת נדרים (דף להב) מועלית השאלה האם הכהנים הם 'שלוחי דרחמנא' או 'שלוחי דידך'? (האם הם שלוחים של ד' או שלוחים שלנו) ואינה פותרת את השאלה.

במסכת קידושין (דף כג ב) עונה הגמרא על שאלה זו, שליח אינו יכול להיקרא שליח אם הוא אינו יכול לעשות את מה שמשלחו אינו יכול לעשות, ואילו הכהנים יכולים לעבוד במקדש למרות שישראל אינם יכולים, ומכאן שהם אינם שלוחי ישראל, אלא שלוחים של המקום ברוך הוא. הכהנים בשל מעלתם העליונה, מצווים להיות שתולים בתוך העם ומרוממים אותו. הכהונה בישראל מרוממת את הקשר הטבעי בין ישראל לאלוהיו, הכהונה בשל היותה במדרגה נשמתית עליונה קושרת את ישראל לרבדים עמוקים וגבוהים בתודעה ובקשר בינה לבין בוראה.

והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ב"ה יגדל וירבה, וזה יהיה אחר שהתגבר באהבה אליו יתברך, ויהיה חומד ומתאוה אל הגדלת כבודו, ומצטער על כל שימעט ממנו, כי אז יעבוד עבודתו לתכלית זה, שלפחות מצדו יהיה כבודו יתברך מתגדל ויתאוה כל שאר בני האדם יהיו כמו כן.... נמצאת למד שזאת היא הכוונה המעולה שהיא רחוקה לגמרי מכל הנאת עצמו, ואינה אלא לכבודו של מקום ולקידוש שמו יתברך המתקדש בבריותיו בשעה שעושים רצונו, ועל זה אמרו (זהר, פרשת כי תצא): איזהו חסיד המתחסד עם קונו".

החסידים ככלי המרומם את החיים

ברית אלהים בארץ היא גלויה דוקא על-ידי עבדי אלהים העליונים, והגבורה החמרתית הולכת ועושה את דרכה ואת סדריה, בטוחה היא שלא תחלל את מעין קדשה, כי ישנם עמה שומרי חומתה העליונה.

אז הסבלנות מתפתחת והחיים המעשיים פורחים. וגם הדבורים האחרים היוצאים לפעמים מפיות של קדושים, נותנים מזון בשפע רב יותר מהמזון דרשות וספרים ארבים בינוניים. זהו המצב המאשר שעמנו צריך לשאף אליו ולדאג להקימו בתנועת תחיתו על אדמתו.

החיבור העמוק והטבעי בין התורה והארץ, של עם המנהל חיים מלאים בעולם החומר ואשר יונק מעולם הרוח של התורה, הוא הביטוי השלם של "ממלכת כהנים וגוי קדוש", המצב הזה יכול להתממש בשל היות החסידים העליונים שרויים בתוכנו. היכולת להכיל את כל ענפי האומה כחטיבה אחת, היא הנותנת את השפעה החסידית העליונה לסובלנות ונתינת מרחב חיים להתפתחות והגשמה. השפעה סגולית של אנשי קודש באומה מרוממת ומעלה יותר מאשר תפיסות בינוניות שלא הכילו את הרעיון העמוק הזה, של "מנוע" רוחני פנימי המזרים ערכי קודש לאומה. מבנה זה הינו מודל שעל פיו נבנית חברה שהקודש הוא מרכז חייה, וכל ענפי האומה יהיו שותפים להזרמת חיים זו.

החסידים בתקופת בית המקדש

הכהנה, האמצעות בין האדם לאלהים על-ידי הבחירים היותר עליונים שבאדם, אינה אמצעות כי-אם תכיפה הגונה. כשאדם מוקרבי לאלהים איננו מתקרב על-ידי כחותיו הפחותים, על-ידי נטיותיו השפלות, כי אם על-ידי העליונות שבקרבנו, והצד העליון שבו ממשיך את הכל לצד החיים הבהירים האלהיים. כן גם האורגן הלאמי,

השלום הפנימי (ב)

מערכת חכמת הקודש, אורות הקודש, חלק א פרק ט

אלדד פרי

שמחתי מאוד לראות כי שיעוריו של הרב הנזיר על פרק זה ניתנו בתורת הקבלה ובהתבוננות בספירות העליונות כמקורות המתאימים לפירוש פרק זה, וגם לפרקים שיגיעו מאוחר יותר בנושא זה. לא נראה לי שיש בר סמכא גדול ממנו לתת את המקורות המתאימים להבנת הפרק ואת המקורות המתאימים לפירוש 'אורות הקודש' בכלל.

זה אלפי שנים מנסה האדם לפתור את חידת הקיום על כל רבדיה. נקודת המוצא של האדם היא כי הוא יכול להכיל את כל המידע הנדרש כדי שיוכל להסביר את תופעת הקיום. ההסברים נעים מעולם הפיזיקה (כגון: המפץ הגדול ותורת הקוונטים) והביולוגיה (האבולוציה ותורת היחסות) עד התמודדות פילוסופית עם ההכרה והקיום (מזו של אפלטון ואריסטו ועד דיקארט, יום וקאנט). עתה נוספו מדעי המוח והפסיכולוגיה כתורות המבקשות לפתור את תעלומת החיים.

היכולת בדעת האדם - להגיע גבוה מאד

דעת הרב זצ"ל היא שהפתרון לא יכול לבוא במלואו בעודנו גוף ונפש אך ניתן להגיע למקומות גבוהים מאוד. **"מפני כח הקיבול אשר לאדם ידיעה סותרת ידיעה, והרגשה הרגשה, וציור ציור"**. לאדם יכולת קיבול מסוימת המותאמת להיותו אדם. בשלב הראשון מוצא האדם ניגודים בין הדעות השונות ולעיתים

בפרק הקודם ראינו כי הדעות כולן מצויות בתוך חכמת הקודש בשלום פנימי, גם אם נראה לנו לכתחילה שישנה סתירה או מחלוקת ביניהן. בפרק זה - המשך ישיר לפרק הקודם.

"מפני כח הקיבול אשר לאדם ידיעה סותרת ידיעה, והרגשה הרגשה, וציור ציור, אבל באמת ידיעה מחזקת ידיעה, והרגשה מחיה הרגשה, וציור משלים ציור. וכל מה שמתעלה האדם כליו מתרחבים עד שמוצא בעצמו את התוכן הגדול של השלום הפנימי, והתאמתן של הידיעות ההרגשות והציורים השונים זה עם זה".

שתי שיטות בהסבר 'אחדות ההפכים'

שני מקורות מהווים פרשנות ראויה, לפי דעת, להסבר שיטת "אחדות ההפכים" של מרן הרב זצ"ל. האחד - קבלי והשני - פילוסופי. סבורני (בשונה מחוקרים שונים של תורת הרב) שבנושא זה דווקא הצד הקבלי הוא שהולך את הרב לשיטתו המפורסמת ולא משנתו של הפילוסוף גאורג וילהלם פרידריך היגל (1770-1831).

אם לומדים אנו את 'אורות הקודש' כמקור הרשמי והמוסמך לתורת האלוהות של מרן הרב זצ"ל, כפי שהעיד הרב הנזיר זצ"ל, הרי שבפרק זה אנו פוגשים לראשונה התייחסות לצד המעשי של 'אחדות ההפכים'. האמירה שגם הדעות הסותרות והמתנגדות זו לזו, הן אינן כאלה על פי האמת, היא ראשית הדרך להבנת תורת 'אחדות ההפכים' של הרב.

המלא. לא לחינם נקט הרב במשפט "נעשה שלום חוזר נוקב ויורד עד התהום ותהום בכלל". התהום בקבלה ("תהומא רבא") הוא מקום מדור הקליפות ומה שאנו מכנים "רע". גם הרע איננו אלא צד אחד של מציאות והוא איננו כזה. חלקיותו, היא הנותנת לנו לחשוב כי מדובר ברע.

"הדרך שעולים עד לידי מעלה עליונה זו היא, מתחילים בעת אשר האדם עומד במצבו הנמוך של פגיעת הסתירות, שגם אז ישנם שני דרכים, שהם זה למעלה מזה.

יש אשר ידיעה סותרת ידיעה, שוללת אותה לגמרי, עד אשר הידיעה הסתורה מכחה של הידיעה הנקנית נחשבת כאלו אינה במציאות, וכאילו כל ענינה הוא ריק ותוהו.

ויש אשר על ידי סתירתה של הידיעה האחת את השניה מתמצות תמציות של הידיעה הסתורה ונכנסות בתוך הידיעה הנקנית האהובה.

ואז אף על פי שמצד הכלי נראה שהאדם שולל וסותר את הידיעה המנוגדה, באמת מצד האור הפנימי הרי הוא בונה אותה ומקנה אותה לעצמו.

וכן הדברים הולכים בהרגשות וציורים, עד שעל ידי עומק השאיבה התמציתית, שהידיעה הקנויה שואבת מהידיעות המנוגדות הנדחות, מתרחבת הדעה בכללה, ובא המצב לידי הרום היותר גדול, שהוא עומק השלום בשכלולו, עד שכל הידיעות ההרגשות והציורים עומדים בצורה אורגנית וחטיבה משוכללה, שכל חלק משלים את החלק השני, ואין פרץ ואין צוחה ברחובותיהם".

המתואר לעיל מזכיר כאמור את תורתו של היגל אבל הרבה יותר זהה למופיע בקבלה.

היגל סבור כי היקום וההיסטוריה בנויים על התפתחות מתמדת. לאורך כל הדרך מתפתחים גם בעולם החומר וגם בעולם הרוח ניגודים ובחלוף הזמן הם מתיישבים. לאחרונה, רגילים לייחס להיגל את התהליך המשולש: **תזה, אנטי תזה ולבסוף סינתזה** בין השתיים. האמת היא שדבר זה לא רק שלא מופיע בכתביו של היגל, אלא אף סותר את תפיסתו. לשיטת היגל שני

אף סתירות שנראות בלתי ניתנות ליישוב. לא אחת אנו בטוחים כי טענה מסוימת היא שקר מוחלט, או אמת מוחלטת. לא נוכל לקבל באותו מקרה שתי טענות סותרות כנכונות בשום אופן. "אבל באמת ידיעה מחזקת ידיעה, והרגשה מחיה הרגשה, וציור משלים ציור". במציאות האובייקטיבית אין מציאות של סתירה בין הידיעות, ההרגשות והציורים עד שאחת מהן נכונה והשנייה שקרית.

היינו: האדם יכול להתעלות ולהרחיב את כליו עד שישכין שלום בין הדעות.

"והדבר הולך ומתרחב, עד שבא לעומק עמקים, למקום ששם הסתירה חריפה ועזה מאד, עד כדי קצף איתן של קודש. ומרוב הדעת הפנימית, המתרחבת ומתפשטת בכל קומתו הרוחנית של האדם, נעשה שלום חוזר נוקב ויורד עד התהום ותהום בכלל".

כפי שאמרתי לעיל, הרב הנזיר עוסק בשיעורו על פרק זה בספירות בכלל ובספירת הדעת בפרט. בעריכתו לא לחינם הוא הדגיש את המילים "הדעת הפנימית" לעיל. הספירות שהינן המקור להשתלשלות ההוויה, כפי שהיא נתפסת על ידיו, מצויות אף הן בצורה שנדמית כסתירה בין אחת לחברתה. כך מידת החסד נראית סותרת את מידת הגבורה. ההוד את הנצח ואף החכמה את הבינה. לא לחינם מחולקות הספירות לקו חסד, דין ורחמים (חד"ר בלשון המקובלים). הסתירה שבין חכמה ובינה תתיישב בספירת הדעת שנמצאת בקו האמצעי. הסתירה בין החסד לגבורה תתיישב על ידי ספירת התפארת שנמצאת בקו האמצעי. והסתירה בין הנצח להוד תתיישב על ידי היסוד. לבסוף כל השפע "יתנקז" דרך ספירת המלכות לתחתונים, תוך שהוא מיושב ומאוחד.

עצם הסתירות הללו, הקיימות לכאורה בספירות העליונות, מוליד את הסתירות לכאורה שאנו פוגשים בקיום המוכר לנו. עלינו להתעלות ולדעת, שבכל פעם כשאנו רואים צד מסויים של המציאות, הרי שהוא ציור חלקי של המציאות ויש להשלימו לציור

אחד לפי ערכו, מקומו וענינו. ואדרבא גם העניינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמיתת החכמה לכל צדדיה, שרק ע"י קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדעות הנראות שונות, וכל המקצועות החלוקים, דווקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ד' יראתו ואהבתו, ואור תורת אמת.

על-כן תלמידי חכמים מרבים שלום, כי במה שהם מרחיבים ומבארים ומילדים דברי חכמה חדשים, בפנים מפנים שונים, שיש בהם ריבוי וחילוק עניינים, בזה הם מרבים שלום, שנאמר וכל בניך למודי ד'. כי כולם יכירו שכולם גם ההפכים בדרכיהם ושיטותיהם כפי הנראה, המה כולם למודי ד', ובכל אחת מהנה יש צד שתתגלה על ידו ידיעת ד' ואור אמתו"...

בסיום הפרק מוסיף הרב:

"אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו, אשרי העם היודע להכיר את אדון העולם, מלך שהשלום שלו, ומרוב עונג אהבה שר הוא את שיר ידידות אהבה בתענוגים, שיר השירים אשר לשלמה".

הדרך להכרת אדון עולם עוברת בהפנמת עיקרון זה. הדבר לא פשוט עבורנו. הורגלנו לחשוב לפי לוגיקה אריסטוטלית. אינסטינקט החשיבה הבסיסי שלנו סותר את הלוגיקה האחדותית, זו שרואה אחדות אפילו בהפכים. אבל הקב"ה, מלך שהשלום שלו, דרך אחת היא אליו - דרך של שלום הדעות.

הניגודים מצויים יחד, זה בתוך זה, ובזמן שחולף הם מתפתחים כסובייקט. בזה דומה תורת הגיל לתפיסת הקבלה אשר הייתה כאן מאות שנים לפניו.

כדי ללמוד קבלה יש צורך להפנים את ההבנה כי ישנה אחדות כוללת בין כלל הפרטים. התשובות לכל השאלות מתחילות בכך שאנו רואים רק חלק מהאמת וכי עלינו להשלים את כל התמונה. הדבר מופיע בצורה פחות נחרצת בתלמוד, אך עדיין ניתן לתת אותו כדוגמה (כך עשה הרב הנזיר בשיעוריו). הרב, בקטע המובא בסידור 'עולת ראייה' (חלק א, עמ' של), מתאר זאת כך:

השלום - דווקא בריבוי הדעות

"אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך (ברכות דף טז,א).

יש טועים שחושבים, שהשלום העולמי לא יבנה כי-אם ע"י צביון אחד בדעות ותכונות, ואם כן כשרואים תלמידי חכמים חוקרים בחכמה ודעת תורה, וע"י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום.

ובאמת - אינו כן, כי השלום האמתי אי אפשר שיבוא לעולם כי אם דווקא ע"י הערך של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא, שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל

תיקון

"מה שהאדם יכול לתקן,
טוב הוא שיחשוב בזה ואל יתירשל מתיקונו,
ומה שאין בידו לתקן, אל יתעסק בו תדיר,
ויקיים דאגה בלב איש יסיחנה מדעתו.
ויעסוק בתיקון נפשו ובתיקונו של עולם,
בהירות שכלית רוממה, עד כמה שידו מגעת.
ויתקיים בו גול אל ד' מעשיך ויכונו מחשבותיך".

ההיסטוריוסופיה של הרב קוק

(חלק ג)

הרב אורי שרקי

החברה החילונית

בכלי מכשיריה הרחבים ובצרכיה התרבותיים הרבים, אם לאור כהה זה תחפוץ ללכת בארחות חייה.

יש מצב שבו לנציגי האלוהות אין מה להעניק מלבד דיכוי החיים, משום שהרעיון האלוהי הנישא בפיהם אינו ממלא את כל מרחב החיים. במצב זה אין אוזנה של החברה כרויה לשמוע את דברי הדתיים, במידה רבה של צדק. אבל החברה כך או כך תידרדד:

אז תסוב הלאומיות אחורנית ותרצה להתבצר ברעיונה המיוחד,

זהו גרעין הפאשיזם, העמדת החברתיות או הלאומיות בתור תחליף לאלוהים.

ולא תאבה לפנות עוד אל מקור הויתה היסודית, שהוא הרעיון האלוהי.

גם הפאשיזם סופו ליפול ואת מקומו יתפוס האינדיבידואליזם. לאחר נפילת המשטרים הטוטליטריים ישנה התפרצות של החברה האינדיבידואליסטית, וזו כבר איננה מכירה בערך של הכלל אלא רק בצורכי הפרט. אך גם צורכי הפרט, בסופו של דבר, אינם יכולים לפרנס את החיים, ואז מגיע הייאוש:

אבל כאן תפגש הראשונה במעמד הזקנה והחולשה. הכח המכני ישמש עוד איזה משך זמן לדחוף את המכונה הקבוצית, אבל לשד החיים ילך ורפה, הלך וחסר. באבוד העליה הרוחנית את ערכה, יאבד ממילא הכלל את צביונו. צרכי היחיד ותביעותיו הפרטיות ישאו ראש יותר מהערך ההרמוני, וגבולם ילך והתרחב, עד כדי שרירות לב ועמה יאוש ובחילה בחיים ובמציאות,

הגענו יחד להבנה שיש נקודה אלוהית שדוחפת את החיים. עם זאת, יש מצב שבו החיים מתנתקים ממקורם. אז נוצרת חברה שאפשר לכנותה חברה חילונית, סקולארית.

יש אשר החיים המעשיים כבר ישתכללו בהיותם, התכונות החברתיות, המוסריות והחמריות, כלן התקשרו בקשר אמיץ ומסודר,

החברה החילונית, זו חברה מפותחת. אם היא תרצה להיות מוארת מן האור האלוהי, יקרה לה אסון. הדתיים ישתלטו על החברה ויהרסו אותה. כך קרה למשל ב'נבחה במאה ה-16. הייתה שם חברה אוטונומית מפותחת מאוד, שמצד אחד ביקשה להשתחרר מעול הכנסייה הקתולית, אך בשל רצונה להיות מוארת על ידי האידיאה האלוהית, ביקשה להיות גם דתית והעמידה בראשה מנהיג דתי, ז'אן קלווין,¹ שהרס אותה. זה קרה משום שההארה האלוהית שייצג קלווין הייתה קטנה, וצררה את החיים.

והאורה האלוהית, המושקפת אל מקום מעמד החברה, כהה היא שמה בעצם רחוקה,

הרעיון האלוהי הופך להיות רעיון רחוק.

עד אשר אך מחשכים ומהומות תמצא החברה המתוקנת,

1 ז'אן קלווין (1509-1564) תיאולוג ומשפטן צרפתי, פרפורמטור נוצרי ממובילי התנועה הפרוטסטנטית. אבי הקלוויניזם, זרם דתי חשוב הקרוי על שמו.

האומה הישראלית לא הייתה קמה. הוא הדין לגבי יציאת מצרים, שלא היה נתון טבעי המכריח את התרחשותה, אלא להפך; וכן לגבי ימי שיבת ציון על ידי זרובבל, הציונות המדינית, ובכלל עצם המשכת הקיום היהודי בגלות.

היצירה הלאומית בישראל איננה תולדה של הטבע. על פי הטבע, עם של עבדים אינו אמור לצאת ממצרים. הנתונים הסוציו-אקונומיים של עם ישראל לכאורה לא אפשרו יצירה של אומה, ומכאן שהיצירה באה מכוחה של החלטה. התוכן שיש בנפש של המחליט הוא הקובע את אופי הזהות הלאומית.

הקב"ה הורה לאברהם להקים עם בשביל לממש את האידיאה האלוהית. וכך נוצרה אידיאה לאומית מסוג חדש - אידיאה לאומית שכל כולה אלוהית. לכן גם אם במהלך ההיסטוריה של עם ישראל הניגודים בין האידיאה האלוהית ללאומית יתגברו, הם לעולם לא יוכלו לבטל את האחדות המהותית.

לדוגמה, במאה ה-19 קמה הלאומיות הישראלית הציונית-חילונית. אחד מנציגיה, אליעזר בן יהודה, טען כי אין צורך יותר בתורה ומצוות, וכי ניתן להגדיר מחדש את הזהות היהודית: ארץ ושפה. אבל על איזו ארץ מדובר? ארץ הקודש. ואיזו שפה? לשון הקודש. באוצר הזיכרונות הלאומיים אין בנמצא מרכיב שאינו קשור לקודש.

כשעמי אירופה רצו להגיע לסקולריזציה (חילון), הם חדלו לכתוב בלטינית והחלו לכתוב בשפות הלאומיות. הלטינית זוהתה כשפה הכנסייתית, וכיוון שמעמד הכנסייה היה בשפל המדרגה, הוחלפה הלטינית בשפה המקומית. אבל בישראל אי אפשר להרגיז את הממסד הדתי ע"י שימוש בשפה העברית, כי זו מצווה לדבר עברית. החילוניות היהודית נושאת בתוכה את המעצורים של עצמה.

דבר דומה מצאנו במאמרו של הרב קוק על המצה (מאמרי הראי"ה, מצה ז):

מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם.

אין בהיסטוריה של עם ישראל זיכרון של תקופה קדומה שבה לא היינו מחוברים כאומה לגילוי שכינה. עם ישראל הוא כמו בצק שנאפה לפני שהצליח לתפוח ולכן כבר אינו יכול להחמיץ.

והתפוחות בכל הסדר הרעיוני, 'אין אמת ואין חסד ואין דעת אלוהים בארץ'.

במצב כזה אין לחברה מה להציע מלבד תאווה, סיפוק מיידי של היצרים. אז יש עריות, יש סמים ושאר תועבות. וכמו שאומר הרב:

...החברה הלאומית כשבאה במשעול צר זה, שנדמה לה שהיא מוכרחת להנזר ממקור ראשית צמיחת חייה, תחל לחוש את מכאוביה בזמן קרוב. החמריות תמצא לה אז, לחברה הנחנקת תחת סבל משא החיים מחוסרי המטרה, הטעם והתוכן, להחיש לה רפאות תעלה על ידי שיטותיה השונות, שיטות של מהומה, המיוסדות על בסיסים רעועים של רכוש כלה וחיי כלכול נמוכים, חסרי און והוד, גרויים חמריים של תאות חיים גסים ההולכים ומתנוולים, שאין בהם נחת וחמדת לב טהור. כל אלה יחגרו שארית כחם לפרנס את הלב ואת המוח, מרכזי החיים של היחידים, בהתאמצות להקים מן השברים הללו איזה מוסד טכני גם לחיי חברה ואנושיות. אבל לשוא, מאומה לא תשאנה בעמלן. המות השחור, הדומם והקר, לא יוכל להחיות. רק ממקור החיים יכולים חיים להיות מפכים ונובעים.

כמו כן, ישנה התערורות מחודשת של מיסטיקה ואמונות תפלות שבאות כדי לפרנס באיזו צורה את החיים.

עד כאן, בפרק הראשון של המאמר, מבאר הרב קוק מדוע ההרמוניה בין האידיאה האלוהית והאידיאה הלאומית היא בלתי אפשרית - מכיוון שבמציאות האידיאה האלוהית פגשה בסיס ראשוני, תשתית מכוח הטבע. המציאות הדואלית של הנשמה והטבע יוצרת אצל האדם תחושה של מקור שונה.

מהו הפתרון?

בפרק השני מציג הרב את הפתרון שמגיע דרך עם ישראל.

לפי מה שביארנו לעיל, המתח בין האידיאות נובע מכך שהאידיאה האלוהית והאידיאה הלאומית באות ממקור שונה. העמים נולדו מאינטראקציה בין אוכלוסיות וטריטוריות. הזהות הלאומית היא תוצר של תנאים גיאופוליטיים, זו יצירה טבעית. אבל בעם ישראל הלאומיות נוצרה כתוצאה מהחלטה. אברהם אבינו החליט להקים את עם ישראל. הקב"ה פנה אליו וביקש ממנו שילך מארצו וממולדתו כדי להקים עם. לו אברהם היה מסרב,

והרמה, להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחמריות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידיאה האלוהית, ולהצליח בזה את כל האדם כלו.

הרצון לגאול את האנושות מסבלה, הוא שעומד בבסיס השאיפה של הקמת האומה הישראלית.

למלואה של שאיפה זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, 'עם חכם ונבון וגוי גדול', והאידיאה האלוהית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה.

מדוע יש צורך בישות מדינית ואין די בישות דתית? כאן מגיע אחד המשפטים המרכזיים במשנתו של הרב:

למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה האלוהית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תקוני התרבות והישוב המדיני,

בכל החברות יש שכבה אינטליגנטית דקה שמתעניינת ברעיונות האלוהיים, אך החברה כחברה איננה שותפה למגמה הזו. ועל כך אומר הרב:

עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקונומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם.

יש לשים לב למינוח המרקסיסטי שהרב נוקט בו. 'פרולטריון' הוא מושג ששייך לתורת הכלכלה, זהו מעמד סוציו-אקונומי. הרב קוק איננו מרקסיסט, אבל הוא בהחלט רואה במשימה החברתית חלק מן השלמות האלוהית. אם אין הירתמות למשימה הזו, יש איזה שקר.

אומה מורכבת מגברים ונשים, עבדים ובני חורין, חכמים וטיפשים, עשירים ועניים. יש מכול וכול. כל אלו מהווים יחידה אחת, שבתוכה חלה נשמה אלוהית. במילים אחרות, האלוהיות אינה מתגלה ביחיד אלא בכלל. זהו החידוש הגדול של עם ישראל. אנחנו כאומה באנו לעולם כדי ללמד את האנושות את קדושת הכלל, ולא את קדושת הפרט שממילא חרוטה על דגלן של שאר הדתות.

אם נבחנו, לדוגמה, את הקשר בין האסלאם והערביות, נראה שהערביות היא לאומיות. יש לאום ערבי; יש גם דת, תוכן אלוהי, האסלאם. מוחמד היה ערבי ומוסלמי כאחד, ובמהלך ההיסטוריה הייתה התלכדות בין שתי הזהויות הללו. אבל עדיין אפשר להיות מוסלמי בלי להיות ערבי, ואפשר להיות ערבי בלי להיות מוסלמי. לכן הקישור בין המושגים עשוי ביום מן הימים להיפרד. גם הבודהיזם בימינו התפשט ברחבי אסיה וכבר לא קיים בהודו מולדתו.

לעומת זאת, ביהדות אין זהות אלטרנטיבית שיכולה להחליף את הלאומיות שלה ולכן הזהויות לעולם לא ייפרדו.²

אומר הרב קוק:

מתוך ההכנה לרעיון האלוהי, מתוך הנטיה העצומה שלרוח האדם בכללו להתבסס על יסודו של זה ולמצוא שמה את מחסהו ובסיס עמדתו, ההמשכה הפנימית אל האורה והמנוחה, אל הרוממות והאלמות שברעיון האלוהי,

כלומר מתוך הרצון לדבקות אלוהית.

סובב הולך הוא רוח האדם לבקש את מגמתו בדרכים שונים, בחזיונות מתנגדים זה לזה, בערבוביה של ערפלי צלמות עם נצוצי נגה,

הרבה דברים ברבריים נעשו עקב השאיפה הזו. ההקרבה למולך, למשל.

עד שבא הבטוי החי של האידיאה האלוהית בלבוש הסגנון הלאומי ברום הגובה וההתאמה - בישראל.

האנושות יצרה מתוכה את עם ישראל. כביכול הקב"ה "אשר בחר בנו מכל העמים" לקח דגימה מכל עם, וכך נוצר עם ישראל.

בראשית מטעו של העם הזה [אברהם אבינו], אשר ידע לקרוא בשם הרעיון האלוהי הברור והטהור בעת השלטון הכביר של האליליות בטומאתה פראותה, נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר 'ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט'. זוהי השאיפה, שבאה מכח ההכרה הברורה והעזה והתביעה המוסרית הכוללת

2 בשנות ה-40 של המאה הקודמת קמה תנועת 'הכנענים' שניסתה למצוא אלטרנטיבה לזהות היהודית המסורתית בדמות התרבות הכנענית הקדומה בא"י. הניסיון הזה בסופו של דבר לא הכה שורשים.

זיכון האהבה

מידות הראיה - אהבה, פיסקה ז

הרב יצחק חי זאגא

"ששני כוחות המתנגדים זה את זה הם מוליכים שלילה בהפגשם", היה לקו להתעשייה, שהיה לה כעול ברזל על צוארה"

התעשייה תפסה בטעות במשך זמן רב, שכוחות סותרים ומתנגדים, יוצרים כח שלילי בהתנגשותם, ובזה מנעה את עצמה מהתקדמות.

"אבל באו הנסיונות, והתרחבה ההכרה, עד שצעדה בגאון ההחלטה כי לא שלילה יולידו שני כוחות המתנגדים בהפגשם, כי אם "כח חיובי מחודש", שגם הוא יהיה לכת פועל ליהנות בו בני אדם כשידעו איך להשתמש בו".

יסודה של כל התעשייה המודרנית היא ההבנה, שהסתירה בין כוחות מתנגשים מייצרת דוקא כח חיובי חדש, שישמש את האדם ככח פועל וטוב. כך גם בענין האהבה. המניעות והסתירות הן המזככות את האהבה.

אהבה אלוקית

עד שהיא מתעלה לעצם האהבה האלהית

המניעות והסתירות שמצא האדם על האהבה, גילו לו למעשה, שיש לו כשלים תפיסתיים ביסוד הבנת האהבה ובנינה, אשר גרמו כי אהבתו תהיה אהבה אנושית רגשית ולא אלוקית שורשית.

להבנת הענין, נתבונן בדברי הרב באורות הקודש ד' (מאמר האהבה הכוללת פיסקה ה):

"הצדיקים הגדולים מלאים אהבה הם.. וכל הדברים שבעולם הם אוהבים, מפני שכולם הנם תוצאותיה של האורה האלוהית".

הצדיקים הגדולים מתמלאים באהבה לכל, לא מתוך רכות רגשית שעלולה לסבול מניעות וסתירות רגשיות ותפיסיות, אלא מתוך האהבה האלוקית הכוללת כל,

ז. כשיש על האהבה מניעות וסתירות, בין מן הטבע בין מן התורה, היא מזדככת יותר עד שהיא מתעלה לעצם האהבה האלהית, שבראה כל היצורים, שהיא מחיה אותם בכל עת.

מניעות וסתירות

כשיש על האהבה מניעות וסתירות

לפעמים, אדם מלא באהבה וחסד, נתקל במניעות וסתירות שמפריעות לו לאהוב. לכאורה, מצד אישיותו חפץ הוא באהבה, אך נסיבות שונות או התנגשות של ערכים, אינם מניחים לו לממש את אהבתו.

בין מן הטבע בין מן התורה

לפעמים מדובר במניעות וסתירות גשמיות עובדתיות, כמו יריבות מעשית כזו או אחרת, ולפעמים מדובר במניעה וסתירה אשר עולה מתוך ציווי של תורה להתרחק מאדם כזה, הרחקה הנראית בטעות כמו ציווי על שגאה גורפת.

סתירה מזככת

היא מזדככת יותר

המניעות והסתירות הנראות כאלה במבט הראשון הפשוט, דורשות מבט עמוק יותר, שיסלק את המניעות ויפשוט את הסתירות, ויביא לעומק חדש של אהבה. כך הופכות הן עצמן, לכת שמזכך ומרומם את האהבה.

כך היא דרכו של עולם. כל סתירה אינה אלא דחיפה להעמקה גדולה יותר, להתעלות ובנין חדש. היסוד הזה הוסבר על ידי מרן הרב, בספרו אדר היקר, מאמר 'מעט צרי', כשהוא משתמש במשל מעולם התעשייה המודרנית. כך כתב:

"ימים רבים עברו על החכמה המכנית, והחוק המלא שגאה,

האמתית, ורק היא תוכל לגבור על המניעות והסתירות שבעולם.

מעבר ללימוד הגדול שלמדנו כאן, מהו השרש האמתי של האהבה, למדנו כאן גם שהכח הדוחף לזיכון האהבה והתעלותה להיות לאהבה אלוקית אמיתית, מקורו דוקא במניעות והסתירות שהתגלו בתחילה על האהבה. אשר על כן, כשפוגשים אנו סתירות ומניעות, אל נרים ידיים. להיפך. נדע ונבין שלפנינו ניצבת דרישה עמוקה ומתוקה, לבנין קומה חדשה במגדל האהבה.

בהיותה שורש הכל ויוצרת הכל. זהו היסוד הבריאו והנכון לאהבה, שראוי לו לאדם לבנותה בתוכו.

האהבה האלהית, שבראה כל היצורים, שהיא מחיה אותם בכל עת.

אהבה אמיתית, עמידה בפני כל מניעות דמיוניות וסתירות לכאורה, היא רק האהבה השורשית האלוקית, הבאה מתוך ראיית היצור כולו עם כל משוגותיו, כיצירי הבורא. רק אהבה שכנויה על האמונה וההבנה, שהקב"ה ברא את הכל, הוא שורש הכל, והוא אף מחיה את הכל בכל יום מחדש, היא האהבה המזוככת

המשך המאמר מעמ' 2

לדעת הרמח"ל יש לראות בבחירה החופשית את טובו של הקב"ה בהנהגת העולם. אולם אם העולם מתנהג רק על פי הבחירה החופשית מי ערב לאופק הנבואי של תיקון העולם כפי שכתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכל כתבי גדולי עולם?!

הרמח"ל מלמד אותנו שיש הנהגה נסתרת והיא הנהגת הייחוד והממשלה בה הקב"ה מנווט את העולם בהסתר בסוד המסיבות המתהפכות כדי להביא את העולם לייעודו. האדם צריך לפעול על פי הבנתו על מנת להיות שותף בהבאת העולם לגאולתו אבל אם רואים שהקב"ה מונע זאת, גם אם המניעה לכאורה אינה מובנת - כמו ההנהגה שהתנועה החילונית הייתה הקטליזטור הגדול להתנעת תנועת שיבת ציון - סימן הדבר הוא שזה רצונו של ד' בסוד הנהגת הייחוד והממשלה בסוד "המסיבות המתהפכות".

בסייעתא דשמיא, מדינת ישראל קמה ומתקיימות נגד ענינו נבואות הנביאים של קיבוץ גלויות מדינת ישראל מהווה היום את מרכז התורה הגדול בעולם והתורה פורחת בכמות ובאיכות. אבל עדיין לא התורה מנהיגה את המדינה בגלוי בכל מרחביה וברור שהתביעה של הרב במניעים להקמת "דגל ירושלים" מתעצמים היום ביתר שאת למרות שעדיין המניעות קיימות.

נתפלל שהקב"ה ייתן לנו את התבונה להשפיע על תהליך הגאולה ולהשתלב בהנהגת היחוד והממשלה כדי שהמדינה תונהג על פי תורתנו הקדושה ויבנה בית המקדש שיהיה המרכז האוניברסלי של היקום כולו ותתקיימנה נבואות הנביא ישעיהו והנביא מיכה:

"וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶה הַר בֵּית־יְיָ בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹוּ אֵלָיו כָּל־הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לֵכֵן וְנַעֲלָה אֶל־הַר־יְיָ אֶל־בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וִירְנֹו מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּה בְּאַחֲרֵיתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וְדִבְרֵי־יְיָ מִירוּשָׁלַם". ודברי הנביא צפניה: **"כִּי־אֶז אֶהְפֵּךְ אֶל־עַמִּים שְׂפָה בְּרוּרָה לְקִרְא כָּל־בָּשָׂר ד' - לְעִבְדוֹ שֶׁכֶם אָחֵד".**

"להנה כדי למלא במעשה את השלטון הלאומי, צריכים שיהיו כוחות האומה בתכלית השלימות. אמנם למנוע לגמרי גם לא יתכן, כי האופי הרוחני של האומה הוא ב"ה תמיד חי, ודוד מלך ישראל חי וקיים. על כן זאת היא עצת ד' שהפליא עצה, הגדיל תושיה, שכפי אותו המיעוט שכוחות האומה מתמעטים, כן יהיה נגרע כח היכולת, ומניעת היכולת היא לנו לעדה על חפץ ד', ומניעת החפץ יש לה הרבה דרכים, לפעמים מניעה מעשית, כמו יראת מלכות וכיו"ב, ולפעמים מניעה רוחנית, שמהם היא ג"כ המצווה שלא לאמר דבר שאינו נשמע. וכשישנו מניעות כאלה הננו מרוצים בזה, מפני שאנו מכירים שכך הוא רצון ההשגחה העליונה בעתים כאלה. ואך לזה הננו מוצאים בירושלמי, שרשב"י שמח על נטילת הדינים בישראל לשעתם, משום ד"לית אנן חכים מידן".

לאמור: הרב ראה במניעות להקמת תנועת "דגל ירושלים" שרצון ד' שהתנועה לא תקום כתנועה פוליטית. אלא שהתנועה הציונית שכלפי חוץ היא חילונית ומנוכרת לדת תהווה שלב בתהליך והנכוחות של הקדושה ישפיעו עליה מתוכה בתהליך הגאולה. ברור הדבר שמרן הרב לא עזב את האופק של "דגל ירושלים" מצד התכלית הסופית והחזון של שיבת ציון.

ברם לעניות דעתי, מרן הרב הבין ש"דגל ירושלים" אינה יכולה להיות תנועה פוליטית אלא רק תנועה רוחנית שתקדם באופן תהליכי את האומה עד שנגיע לתכלית של נבואות הנביאים והאומה הישראלית תהיה אור לגויים ומציון תצא תורה.

לכאורה, יש בדברי מרן הרב, שיש להתייחס למניעות כרצון ד' חשש ומעין סכנה שהרי אם כך הדבר הרי כל מניעה תמנע מלהגיע ליעד, (האם יש כאן לדברי זקני העם אל משה ואהרון בתחילת הדרך?) .

שורש ההסבר לדברי הרב הוא בהבנת ההשגחה האלוקית על פי תורת הרמח"ל.

וואלז'ין

הרב יוחנן פריד

ר' חיים סולובייצ'יק זצ"ל הייתה נודעת לו חיבה יתירה. מנהגו של ר' חיים היה לשתף בחורים מעולים בהכנת ה"שיעור", ואלו ואלו היו מקשים ומפרקים והיו הדברים מתלבנים ומתבררים יחדיו. "העילוי מפוניבז" - נוסף על יושר הבנתו היה ידוע גם כ"בקיא גדול", והיה מפנה את תשומת ליבו של הגאון-המעמיק למקורות נוספים, לסתור ולבנות.

הנצי"ב

הרב נפתלי צבי יהודה ברלין
ראש ישיבת וואלז'ין

בדברי הימים ללימודי התורה בדורותינו נתבצר מקום ייחודי של כבוד לשיבת וואלז'ין. ידועה היתה העובדה כי התורה נלמדת שם ממש 24 שעות ביממה! בחלל האולם הגדול נשמעו תמיד קולות של פלפול התלמידים, של העמקה ודיון בכל סוגיא וגירסא. היו לומדי יום ולומדי לילה, תלמידים של ימות החול ותלמידים של שבתות ומועדים, תמידין כסדרן "לא ימוש ספר התורה".

ספרים רבים נתחברו ותיארו את אוירתה של הישיבה הקדושה ואת קווי דמותם הרוחנית של ראשיה. וואלז'ין הייתה היהלום אשר בכתר התורה, בתוך כלל ישיבותיה ולומדיה של יהדות ליטא.

בשורות המצומצמות האלו (אשר ראוי לפורטן ולהרחיבן) היה ניסיון לתאר ולו רק בתמצית את עושר חוויית והוויית לימודי התורה ואת אוירתם בוואלז'ין (כזכור, ניסה גם אחד מידועי התלמידים, המשורר ח"נ ביאליק ז"ל לתת לה ביטוי ביצירתו הנפלאה "המתמיד")

אכן, לתיאור אופייה וטיבה של הישיבה, יש להוסיף בחינת "שלא יהיה העיקר חסר מן הספר" את מקומה ועניינה של **שיבת ציון ובניינה של ארץ**

1. בשנת תשכ"ד כתב ופרסם הרב משה צבי נריה זצ"ל חוברת מרחיבת-דעת ומרוממת-נפש בשם "פרקי ולח'ין" ובה תיאור גדלוה ותפארתה של הישיבה, ("חינכה דורות בישראל לתורה ולחכמה ולכל היקר והקדוש באומה")

בתולדות חייו של מרן הרב זצ"ל, אין כל ספק כי "תחנת" **וואלז'ין**, הייתה אחת הפסגות המרשימות והחשובות, אליהן העפיל כבר בצעירותו, ואשר משם נתעלה עוד למעלה בקודש.

מרן הרב זצ"ל, החל ללמוד בישיבת "עץ חיים" בוואלז'ין בשנת תרמ"ה, והוא כבן עשרים. כדאי לזכור כי הייתה זו אז - "הישיבה" - ממש 'מקדש התורה' בלב יהדות ליטא על ישיבותיה.

בראשות הישיבה כיהנו הגאונים הנצי"ב זצ"ל (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל) והרב ר' חיים הלוי סולובייצ'יק זצ"ל, והיא אז, כאמור, בשיא תהילתה ועוצמתה. השפעתה הסגולית והמעשית הייתה בכל אירופה, ובמיוחד במזרחה. תלמידיה הבולטים היו בעלי כשרונות מזהירים, ויוצאיה-בוגריה, היו גדולי התורה לעתיד הדורות. ביניהם יש למנות מעטים מתוך הרבים, כמו הרב משה מרדכי אפשטיין זצ"ל (ראש ישיבת סלובודקה) הרב אברהם דובער הכהן שפירא זצ"ל (רבה של קובנה) והרב ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל (מסלוצק - ולימים ראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים) ועוד ועוד.

אל מקום ייחודי זה, ובין תלמידים חשובים אלו מגיע הרב הראי"ה קוק זצ"ל 'העילוי מפוניבז' (שנקרא כך - על שם חמיו רבה של פוניבז' הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים זצ"ל - האדר"ת) ומיד תופס ביניהם מקום מכובד, אשר כל יודעיו הכירוהו כגאון וצדיק.

מספר- כותב הרב מ"צ נריה זצ"ל:

"זקני וואלז'ין מספרים גדולות על תורתו ויראתו... מקום לימודו היה בקירבת הנצי"ב. היה לומד בגמרא קטנה במשך 18 שעות ביממה. אמרו עליו שהיה עובר בכל יום על 60 דפים בעיון רב...זהיר ומדקדק במצוות בהידור רב, ומתפלל בדביקות ובדמעות..."

ראש הישיבה הנצי"ב זצ"ל, "לא זז מחבכו" והרעף עליו שבחים רגיל היה לומר "תלמיד כזה - עוד לא היה בוואלז'ין!" ועוד ועוד. גם מן הגאון הרב

תקופת הלימודים של מרן הרב זצ"ל בוואלדין- הייתה יחסית קצרה (בערך שנה וחצי) אך הטיבעה את חותמה עליו לכל עולמו ולכל חייו, בכל נושא ובכל עניין.

וכך כותב הרב שלוש שנים אחרי שנות לימודו, בהיותו רבה של זוימל:

"ישראל קדושים ואוהבים את התורה, בכל נפשם ומאודם, מטבע נפשם. ובהיות הישיבות הרמות מעוטרות ברוח קדושה וטהרה... ידעו המצויינים שבישראל גדולי הערך ורבי הכישרון כולם להסתופף בצל הישיבה - העם ידע - כי יש מקדש לתורה!..." (עיסור סופרים עמ' 10).

ישראל כשהיא משולכת בתוך המשנה החינוכית- תורנית שהונחלה לתלמידיה. (בישיבה נוסד 'תא' תלמידים בשם "נס ציונה"...)

דומה, כי נוכל למצוא הד ראוי בשורות מספר מתוך מאמר גדול שכתב מרן הרב זצ"ל בהיותו תלמיד, על רבו הנצי"ב, ואשר התפרסם בוורשא בשנתון "כנסת ישראל". אחרי תיאורו את מידותיו התרומיות, את שיטתו של רבו בלימוד התורה, ואת שקידתו המופלאה וכו' הוא כותב כך:

"גאונו הנצי"ב, הוא המחזיק בכל כוחו בהרעיון הנשגב של ישוב ארצנו הקדושה, וכמה פעמים יצא לדבר [אל מול תלמידיו בישיבה, ובציבור הרחב] על קדושת הדעה הזאת... דברים ברורים.

תשקיעו במחר כבר היום

פרי נדל"ן מציגה את PERI SPECIAL

בואו להבטיח את מקומכם בשכונה הכי צומחת בעיר, באזור השוק המתחדש ובמיקום קרוב לצירי תנועה מרכזיים ותוכלו ליהנות מדירות מגוונות ומאיכות חיים ברמה הגבוהה ביותר עם בריכת שחייה צמודה, אל תפספסו את ההזדמנות לרכוש דירה בפרויקט העתיד של פתח תקווה.

דירות 3 ו-4 חדרים החל מ-

1,190,000 ₪

הון עצמי נדרש 530,000 ₪

פרי נדל"ן
מנכ"ל אלדר פי

PERI/SPECIAL

*5066
www.pernadlan.co.il

BEIT HARAV
בית הרב קוק

'בית הרב' | חזאת לראי"ה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

אורות אברהם
מוסיפים אור

אור לציון
בית ישראל

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 0757-0757
www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור